

осталом израз „добри људи“ значио је уједно и сведоке. У кривичним као и у грађанским споровима беху докази; искази сведока, документи (на пример доровна писма), заклетва, и то не само парничара, но и помоћника у заклетви, суд божји и још неки особити докази, о којима овде не можемо потање говорити

Обим овога дела не допушта, да потање опишемо судски поступак и опште законске одношаје; него ћемо само навести поједине карактеристичне и својствене црте ових закона.

О грађанском приватном праву врло мало има наредаба како у Душановом законику, тако и у разним документима. Приватни правни одношаји, једно што у оно доба много простији беху, а друго што су без сумње у обичајима тако дубоко укореењени били, изгледаху као таки, које није требало уврстити у законик. О имовним одношајима већ смо говорили. Видеди смо, да је господар непокретног имања (биће само у извесним случајевима) слободно располагао својим имањем. И то смо напоменули, шта је Душан наредио о наследству властеоских баштина. Из овога, као и из других података, могло би се извести, да где није било слободног располагања, ту су најближи сродници били непосредни наследници, а где не беше таких сродника, ту су и даљни сродници (коленивићи) наслеђивали. Изгледа као да је непокретно имање само мушком колону припадало, а покретности да је и непосредно женско потомство наслеђивало, кад није било мушких потомака. Од побочне лозе само је мушка страна могла наследити. Као особину властеоског права наследства спомињемо ону наредбу у Душановом законику, да „кад умре властелин, коњ добар и оружје да се да цару, а свита велика бисерна и златни иојас да узме син његов, и да му цар не узме. Ако ли нема сина, а има кћер, да има кћи узети, или продати или поклонити слободно.“

И на уређење брачних одношаја утицала је светска власт, а то је тим пре потребно било, што се за времена Немање и првовенчаног краља црква још не беше тако утврдила, да би својим наредбама а без туђе припомоћи могла изнудити послушност у времену, кад се богумилство на све стране ширило, а незнабоштво још се овде онде прикривало. Наравно да је само онај брак важио, што је по дозволи црквене власти а по црквеним обредима закључен био. Већ је Стеван Првовенчани под казном глобе забранио мужу, да своју жену отера, а жени да свога мужа остави. Велики властелин, ако је своју жену отерао, морао је платити 6 волова глобе; човек средњег реда два коња, а неплемић два вола. Тако је од прилике и жена кажњена, која је мужевљев дом оставила. Ако није могла да плати глобу, муж је био властан да је телесно казни, а ако је хтео могао ју је опет к себи узети. И муж је био обвезан, да своју отерану жену опет прими, и да се растави са женом, с којом је међутим живео. Родитељи нису смели наговарати своју ћерку, да мужевљев дом остави. У опште је строго било забрањено женама, да с другима живе, кад свога мужа напусте. Ове мере беху у оно доба потребне, јер је у разгранатој богумилској секти био догмат вере заједништво жена.

Много више и потпунијих података имамо за кривично право. Ако је дакле на пољу приватног права закон могао бити замењен обичајима, који се вековима развијаху, то је наравно била прека потреба, да се за кривична дела извесне наредбе пропишу. И заиста има у том обзиру много наредаба у Душановом законику. Међутим и у томе, као и у свима гранама унутрашњег развитка